

6. Chau P. K. Factors used in the selection of packaged software in small businesses: views of owners and managers. // Information and Management. – 1995. – № 29. – P. – 71 – 78.

7. Gamblin A. J., Software for accountants / A. J. Gamblin, J. G. Siegel // The National Public Accountant. – 1997. – № 6. – P. 12 – 17.

8. Grau G. DesCOTS: a software system for selection COTS components / G. Grau, J. P. Carvallo, X. Franch, C. Quer // EUROMICRO. – 2004. – № 4. – P. 118 – 126.

9. Ivanchevich S. H., Accounting software selection and satisfaction: a comparative analysis of vendor and user perception / S. H. Ivanchevich, D. M. Ivanchevich, F. Elikai // The Review of Business Information Systems. – 2007. – № 3 (Vol. 11). – P. 43 – 52.

10. Jadhav A. S. Evaluating and selection software packages: A review / A. S. Jadhav, R. M. Sonar // Information and software technology. – 2008. – № 51. – P. 555 – 563.

11. Kathuria P., M. M. Selecting IT applications in manufacturing: a KBS approach / P. Kathuria, M. Anandarajan, M. ., Igbaria // Omega. – 1997. – № 27. P. 605 – 616.

12. Little I. Evaluating, selecting and implementing accounting software / I. Little // Credit control. – 2006. – № 3 (Vol. 27). – P. 36 – 39.

13. Mattingly T. How to select accounting software / T. Mattingly // CPA Journal. – 2001. – № 11. – P. 48–53.

14. Mollaghasemi M. Briefing: Making Multiple Objective Decisions / M. Mollaghasemi, J. Pet-Edwards – Los Alamitos, California: IEEE Computer Society Press, 1997. – 91 p.

15. Saaty T. L. The analytic hierarchy process: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gobookee.net/analytic-hierarchy-process-saaty> – Назва з екрану.

16. Sahay B. S., Development of software selection criteria for supply chain solution / B. S. Sahay, A. K. Gupta // Industrial Management & Date Systems. – 2003. – № 2 (Vol. 103). – P. 97 – 110.

Надійшла до друку 01.08.13

И. Дерун, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОЦЕНКА ВЫБОРА ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЛЯ ВЕДЕНИЯ УЧЕТА ВНЕОБОРОТНЫХ АКТИВОВ

В статье осуществлен критический анализ взглядов различных ученых относительно оценки выбора и внедрения компьютерных бухгалтерских программ. Предложен методический подход для отбора компьютерной программы при ведении бухгалтерского учета внеоборотных активов на примере предприятий Украины.

Ключевые слова: внеоборотные активы, оценка выбора и внедрения программного обеспечения, KBS-системы, коробочные компьютерные программы.

I. Derun, postgraduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

EVALUATION OF NON-CURRENT ACCOUNTING SOFTWARE SELECTION

One of the important management decisions is selection of computer program that will ensure the effective functioning of accounting system in any company with minimal costs. Paper deals with evaluation of non-current accounting software selection and implementation. The purpose of the study is development of the methodical approach of software evaluation for accounting of non-current assets in Ukrainian industrial enterprises. The methodical criteria of evaluation of the software selection for accounting of non-current assets are suggested which based on the method of experts' evaluations. These criteria involve a number of quality characteristics which represented in the form of points to evaluate selection of the most effective computer program for accounting of non-current assets.

Keywords: non-current assets, software evaluation, KBSs, commercial-off-the-shelf software.

JEL I24, M19
УДК 658: 001.895

О. Жилінська, канд. екон. наук, доц.,
В. Волошина, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена розгляду сучасних тенденцій розвитку вищої освіти у контексті її комерціалізації під впливом глобалізаційних процесів. У статті проаналізовано динаміку світового ринку освітніх послуг, виявлено фактори, що впливають на вибір університету та освітньої програми закордоном. Показано важливість рейтингів світових університетів як інформаційних продуктів, що відображають якість освітніх послуг. Охарактеризовано українську реальність активізації глобалізаційних процесів у сфері вищої освіти.

Ключові слова: комерціалізація освітніх послуг, підприємницький університет, світовий ринок освітніх послуг, глобалізація освіти, іноземні студенти, міжнародна академічна мобільність, рейтинг університетів, якість освітніх послуг.

Постановка проблеми. Економічний потенціал країни, рівень життя населення, становище країни на світовій арені, можливості економічної і політичної інтеграції з іншими державами й інтеграційними об'єднаннями, вирішення проблем національної безпеки залежать не лише від рівня технологічного розвитку, але й від рівня інтелектуалізації суспільства, його здатності генерувати, транслювати, засвоювати та уречевлювати нові знання. В інформаційному суспільстві за домінування сфери послуг актуалізуються економічні аспекти функціонування університетів. Із зародженням на європейських теренах університетів як соціальних інституцій та їх функціонуванням упродовж декількох століть було сформовано сферу генерування і транслювання нових знань [8, с. 271]. Трансформувалися і самі університети, у своєму функціонуванні вони еволюціонували від моделі класичного університету, що уособлював Болонський університет, до моделі дослідницького університету, створеної Берлінським університетом.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття позначився економічними кризами, посиленням глобалізації, екологічни-

ми проблемами. Ці фактори вплинули на діяльність вищих навчальних закладів (далі ВНЗ), які в результаті радикальних змін у світовій, політичній та економічній системах зіткнулися з новими викликами і проблемами. Комерціалізація вищої освіти серед багатьох проблем у взаємних відносинах університетів та суспільства на чільне місце висунула проблему трансформації ВНЗ у контексті розвитку глобального ринку освітніх послуг та появи нового типу університету – підприємницького. У світлі сучасних змін у системі вищої освіти – процесів глобалізації, інформатизації, комерціалізації – відбувається перегляд ролі університетів у розвитку суспільства: вони починають розглядатися не просто як наукові й освітні центри, а як економічні та культурні центри, навколо них концентруються культурна, соціально-економічна і політична еліти. Вивчення загальних тенденцій розвитку світового ринку освітніх послуг має важливе значення для розробки освітньої політики держави, оцінки прогресу і винесення уроків з досвіду інших країн у контексті сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку ринку освітніх послуг на державному та міжнародному рівнях, сучасним засадам управління та напрямам вдосконалення системи освіти в сучасних умовах присвячено наукові праці І.А. Айдруса, Д.В. Бондаренка, О. Грیشової, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, О.В. Дубровки, О.І. Жилінської, І.С. Кочаряна, В.І. Куценко, Г.С. Лопушняк, М.А. Мартинюк, І.Г. Мотунової, І.Ю. Ходикіної, Р. Патори, В.М. Філіппова. Питання теорії і практики академічного підприємництва, комерціалізації у сфері вищої освіти розглядаються у роботах М. Лукашенко, Д. Кірбі, О. Романівського, Дж. Салми, С. Слаутер, Г. Іцкович, Д. Майсакова, С. Арзеновського, Г. Балихіна, Е. Князева, Г. Морган, Г. Стівенсона, Х. Віссема, Б. Кларка, А. Короткова. Проблеми розвитку академічної мобільності в різних регіонах світу досліджують М. ван дер Венде, Л. Вербік, Б. Вехтер, В. Ласановські, С. Маргінсон, Дж. Найт, Б. Рівза, Я. Садлак, У. Тайхлер. Водночас, не зважаючи на широке коло досліджень, недостатньо розробленими залишається низка питань щодо новітніх якісних змін ринку освітніх послуг під впливом глобалізації, потребує висвітлення український контекст цих тенденцій.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз глобалізаційних аспектів розвитку процесів комерціалізації сфери вищої освіти, висвітлення українського контексту глобальних тенденцій розвитку сучасної вищої освіти.

Основний виклад матеріалу. Найголовніше зрушення у сфері вищої освіти у ХХ ст. полягає у тому, що вища освіта перетворилася з елітарної на масове явище. За даними ЮНЕСКО, за період з 1970 по 1990-ті рр. чисельність студентів зросла у понад два рази: від 28 млн. до 69 млн. осіб, у 2002 р. у світі навчались 122 млн. студентів [19, с. 92]. Причому збільшується кількість країн, де валовий коефіцієнт охоплення населення вищою освітою, що обраховується для визначення Індексу людського розвитку, досягає і перевищує 50%. Загалом валовий коефіцієнт охоплення населення вищою освітою що у 2001-2010 рр. становив у середньому у світі 27,6%, по групі країн з дуже високим рівнем людського розвитку – 72,9%, по групі країн з високим рівнем людського розвитку – 49,6% [6; с. 165]. Нині в усіх регіонах світу зростає такий показник як кількість студентів на 100 тис. мешканців: у 1990 р. максимальне його значення було у США (5 591 особа) та в Канаді (5 102 особи), Україна входила до п'ятдесяти країн світу, де цей показник перевищував 1 700 осіб. У 2011 р. цей показник для України становив майже 5 850 осіб. За сучасних демографічних змін за оцінками Світового Банку темпи зростання споживачів освітніх послуг будуть випереджати темпи приросту населення [5; XV]. За прогнозами у 2025 р. чисельність студентства у світі складе 150 млн. осіб [19; с. 92]. Економічний контекст прискореної динаміки пояснює високий рівень віддачі від інвестицій в освіту. За даними емпіричних досліджень випускник американського коледжу впродовж своєї кар'єри зароблятиме на 600 тис. дол. більше, ніж працівник зі шкільною освітою, тоді як розрив у доходах фахівця зі ступенем доктора наук і випускника коледжу становитиме понад півтора мільйона доларів [7; с. 93].

У всіх країнах світу зростає кількість ВНЗ різних форм власності й обсяги наданих ними освітніх послуг. При цьому провідною тенденцією розвитку вищої освіти стає її комерціалізація: при наростаючому попиту на освітні послуги зростання їх пропозиції все більшою мірою забезпечується ВНЗ, організаційна структура яких відповідає підприємницькому типу, а приватні джерела фінансування їх діяльності уже перевищили урядові кошти. Комерціалізація сфери освіти обумов-

лює розгляд освітньої послуги як товару, насамперед у сфері взаємодії продавців і покупців на ринку освітніх послуг, у якому ВНЗ починає відігравати роль основного гравця. Водночас ВНЗ все більше стикається з необхідністю переходу до взаємин "замовник-постачальник", де замовником постає студент – майбутній учасник ринку праці, що потребує відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки за відповідну плату, які він самостійно її здійснює. Відтак комерціалізація процесів підготовки фахівців у системі вищої освіти насамперед пов'язана з динамічними змінами на ринку праці. Як зазначалося на Всесвітній конференції з питань вищої освіти (1998), у системі вищої освіти має бути віднайдено баланс між необхідністю її адаптації до тенденцій розвитку ринку праці та збереженням власної самоідентифікації і реалізації пріоритетів, пов'язаних з довгостроковими потребами суспільства. Вища освіта має також сприяти розвитку культури, зокрема її універсальних складових, з урахуванням культурного різноманіття [19; с. 101].

Процеси комерціалізації освітніх послуг у сфері вищої освіти як основного виду економічної діяльності, а також супутніх сферах, насамперед, у сфері досліджень і розробок (ДіР) – комерціалізація інтелектуальної власності, у науковій літературі дістали назву "академічного капіталізму" [1]. Академічний капіталізм визначає діяльність університету на декількох рівнях: інституційному (зміна фінансування); кафедральному (адаптація працівників до нових цінностей) та індивідуальному (перерозподіл часу між основними видами діяльності професорсько-викладацького складу) [2, с. 261-265]. Як зазначив П.Скотт, академічний капіталізм обумовлює зміни на рівні:

- внутрішньої організації ВНЗ – розвиток традиційних структурних підрозділів (факультетів, кафедр) доповнюють нові структурні елементи (технологічні підрозділи, міждисциплінарні дослідницькі інститути, інститути і кафедри безперервної освіти та підвищення кваліфікації), які, в свою чергу, формують новий образ ВНЗ;
- ролей і завдань академічних діячів – відбуваються зміни в традиційній ієрархії ролей, заснованої на верховенстві академічних функцій: роль "допоміжного" персоналу для успішного функціонування університету так само важлива, як і роль академічного персоналу; більшість співробітників ВНЗ поєднують "академічні" та "неакадемічні" ролі, що спричиняє розмивання розмежувань між ролями;
- організаційних і корпоративних культур – традиційно університет являв собою особливий суспільний інститут, що вирізнявся від політичних і ринкових організацій; за умов формування суспільства знань відбувається стирання кордонів між академічними інститутами й іншими типами організацій [21].

Подібні зміни призвели до появи нового типу університету, що прийшов на зміну дослідницьким університетам, – підприємницький тип університету. Поняття "підприємницький університет" (entrepreneurial university) у науковий обіг увів у 1998 р. професор Каліфорнійського університету (США) Б. Кларк у роботі "Створення підприємницьких університетів: організаційні шляхи трансформації". Аналізуючи діяльність одного з шведських університетів – Університету Халмерса, він виділив п'ять факторів, які обумовили перетворення цього університету на "підприємницький": посилення управлінського ядра; диверсифікація джерел доходу; розвиток гнучкої периферії через структури комерціалізації інтелектуального капіталу; наявність впливових та енергійних представників академічної культури; створення загально університетської підприємницької культури [1].

Диверсифікацію джерел фінансування у сфері освітніх послуг обумовила поява і розвиток приватних ВНЗ, що є відповіддю на обмежені умови державного фінансування вищої освіти за наростаючого попиту на освітні послуги – нині потенціал світового ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти оцінюється у 140 млн. студентів. Зокрема, високий рівень розвитку система приватних ВНЗ (понад 50% від чисельності студентів) отримала у Бельгії, Великій Британії, Естонії, Ізраїлі, Нідерландах, Республіці Корея, Словенії, Японії. До країн, де система приватних ВНЗ набула середнього рівня розвитку (від 25% до 50% загальної чисельності студентів), належать Венесуела, Мексика, Польща, Португалія, США. Серед країн з низьким рівнем розвитку приватних ВНЗ (від 10% до 25% від загальної чисельності студентів) представлені Аргентина, Беларусь, Болгарія, Грузія, Іспанія, Молдова, Норвегія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Швейцарія. Найчисельнішою є група країн, де кількість приватних ВНЗ незначна або вони відсутні (менше 10% від чисельності студентів) – це Австралія, Австрія, Данія, Ірландія, Китай, Куба, Македонія, Німеччина, Російська Федерація, Словачія, Туніс, Туреччина, Чехія, Швеція [19; с. 92].

За умов посилення процесів глобалізації освітні послуги перетворилися на об'єкт міжнародної торгівлі, що сформувало світовий ринок освітніх послуг, що зростає експоненційно: за даними СОТ у 1999 р. Він оцінювався у 25-30 млрд. дол. США, у 2007 р. Досяг 100 млрд. дол. США. Світовий ринок освітніх послуг умовно об'єднує в собі кілька сегментів. Основними сегментами є мовні курси, шкільне навчання, вища освіта, додаткова професійна освіта та ін. На міжнародну вищу освіту припадає половина обсягу ринку, причому, до 2015 р. Він може зрости до 200 млрд. дол. США [4, с. 5-6]. Світовий ринок вищої освіти часто називають третинним ринком (tertiary education). До освітніх послуг цього рівня відносять, зазвичай, вищу та післядипломну освіту. У багатьох країнах до третинного рівня освіти відносять навчання в бакалавраті, магістратурі і докторантурі. Ще один підхід до визначення третинного рівня освіти можна зустріти в Міжнародній стандартній класифікації освіти (МСКО, International Standard Classification of Education – ISCED), за МСКО 2011 до третинної освіти відносять рівні, наведені у табл. 1.

Таблиця 1. Співвідношення між рівнями МСКО 97, МСКО 2011 та кваліфікаційними рівнями НРК*

Рівні НРК** та академічної кваліфікації	МСКО 1997	Рівні отриманої освіти за класифікацією МСКО 2011
Молодший спеціаліст – рівень 5	Рівень 5 В	Короткий цикл третинної освіти – рівень 5
Бакалавр – рівень 6	Рівень 5А	Бакалаврат або його еквівалент – рівень 6
Магістр, спеціаліст – рівень 7	Рівень 5А	Магістратура або її еквівалент – рівень 7
Кандидат наук – рівень 8	–	Не класифікується
Доктор наук – рівень 9	Рівень 6	Докторантура або її еквівалент – рівень 8

*Джерело: розроблено авторами на основі даних [1], [9], [15]

**НРК – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів. Постанова КМУ від 23.11.2011 №1341 "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій"; Наказ МОН молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України від 20.04.12 № 488 / 225 "Про затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій".

Інструментом проникнення ринкових механізмів в освітню сферу стала розробка і введення у дію у межах СОТ Генеральної угоди про торгівлю послугами (GATS-GATS). Її головний принцип полягає у створенні й підтримці однаково сприятливих умов для експорту й імпорту послуг у країнах-членах СОТ, що відкрило нові можливості для інтернаціоналізації освіти. Згідно з ГАТС, світова торгівля послугами, в т.ч. Освітніми, здійснюється у такі способи:

1. Транскордонна поставка послуг (cross-border supply of the service), тобто надання освітньої послуги відбувається через різні канали зв'язку (телефон, інтернет і т.д.), наприклад, дистанційна освіта, пропонована нерезидентам. Зокрема Розширена Школа Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі (UCLA) у США спільно з Домашньою Освітньою Мережею (the Home Education Network) пропонує близько 50 курсів у мережі Інтернет, які доступні студентам у 44 штатах США та восьми країнах світу.

2. Споживання за кордоном (consumption abroad), коли надання освітньої послуги студенту відбувається безпосередньо у ВНЗ – продуценті освітньої послуги за кордоном. Це безпосередня студентська академічна мобільність (процес здобуття студентом знань і навичок у ВНЗ країни, де він не має статусу громадянина), яка передбачає перетин кордону фізичною особою, з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня по закінченню терміну навчання.

Кількість студентів третинного рівня освіти, що навчаються за кордоном (іноземних студентів), збільшилася з 0,8 млн. осіб у 1975 р., 3 млн. осіб у 2000 р., у

2010 р. їх чисельність досягла 4,1 млн. осіб. Збільшення чисельності іноземних студентів можна порівняти із збільшенням обсягів третинного рівня освіти по всьому світу. За даними ЮНЕСКО, у 2010 р. на рівні вищої освіти в усьому світі навчалася 177 млн. студентів у порівнянні з 77 млн. студентів у 2000 р., за цей же період чисельність іноземних студентів збільшилася з 2,1 до 4,1 млн. осіб [11, с.362]. Отже, чисельність іноземних студентів зростає вищими темпами, ніж відбувається зростання загального контингенту студентів.

Виділяють наступні види міжнародного співробітництва: програми обміну студентами, підкріплені міжурядовою або міжвідомчою домовленістю; двосторонні освітні угоди, укладені на державному та/або недержавному рівні; міжнародні ініціативи, що пов'язані з визнанням курсів, програм, навчальних курсів, дипломів та ступенів у сфері вищої освіти. Причому на міжнародному рівні приймаються документи, які активізують міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти. Так, Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні, у співавторстві з Радою Європи та ЮНЕСКО, прийнята для сприяння міжнародному обміну студентами і дослідниками.

3. Комерційна присутність постачальника у країні-споживача (commercial presence of the provider). Продуцент освітньої послуги – іноземний інвестор виходить на іноземний ринок, відкриваючи представництво, філію, відділення ВНЗ, і студент отримує освітню послугу у країні проживання. Франчайзинг і двостороннє співробітництво менш помітні, ніж відкриття філій, але кількісно вони охоплюють ширші верстви інституційної мобільності.

Найчастіше в інших країнах поширені представництва університетів Великої Британії і США [18, с. 17].

4. Присутність фізичних осіб з країни-постачальника (the presence of persons in another country to provide the service). Фахівець у сфері вищої освіти переміщується в іншу країну з метою надання освітніх послуг.

У переважній більшості до світового ринку освітніх послуг відносять перший і другий способи здійснення міжнародної торгівлі освітніми послугами, оскільки їм притаманний найбільш масовий характер [13]. З тієї ж причини до світового ринку відносять споживання послуг вищої освіти і програм отримання наукових ступенів.

За даними Організації економічного і соціального розвитку (ОЕСР) в системі вищої освіти у світі за межами своїх країн офіційно навчається понад 2,8 млн. студентів [16, с. 362], що показано у табл. 2. Передбачається, що до 2025 р. Їх чисельність зросте до 7,2 млн. осіб [13]. Відтак світовий ринок освітніх послуг став сферою отримання значних прибутків: нині щорічні доходи національних економік від підготовки 2,8 млн. іноземних студентів оцінюють у 100-120 млрд. дол., причому навчання 50% від загальної чисельності студентів-іноземців забезпечують університети США, Ве-

ликої Британії, Австралії, Німеччини, Франції (див. Рис. 1). Серед країн-лідерів в експорті освітніх послуг перше місце посідають США, яким у 2000 р. належала чверть світового ринку освітніх послуг, за даними ОЕСР за цей рік за навчання іноземних студентів американська економіка отримала 10,29 млрд. дол., і це перевищило сукупні державні витрати на вищу освіту усіх країн Латинської Америки [19; с. 93]. У 2000-х рр. Вища освіта увійшла до п'ятірки секторів американської економіки – найбільших експортерів послуг, надходження від оплати навчання іноземних студентів та їх проживання становили 14 млрд. дол., що перевищило надходження від експорту озброєнь (13,3 млрд. дол.) [17]. Нині на США припадає лише 1/6 від загальної чисельності іноземних студентів (див. Рис. 1), надалі слідують Велика Британія (13%), щорічні надходження якої від експорту освітніх послуг перевищили 5 млрд. ф. ст., Австралія (6,6%), Німеччина (6,4%) та інші країни. Україна як гравець на ринку міжнародних освітніх послуг представлена фрагментарно: з 2,5 млн. студентів українських ВНЗ тільки 32,6 тис. Є іноземцями, що складає 1% загальної чисельності студентів.

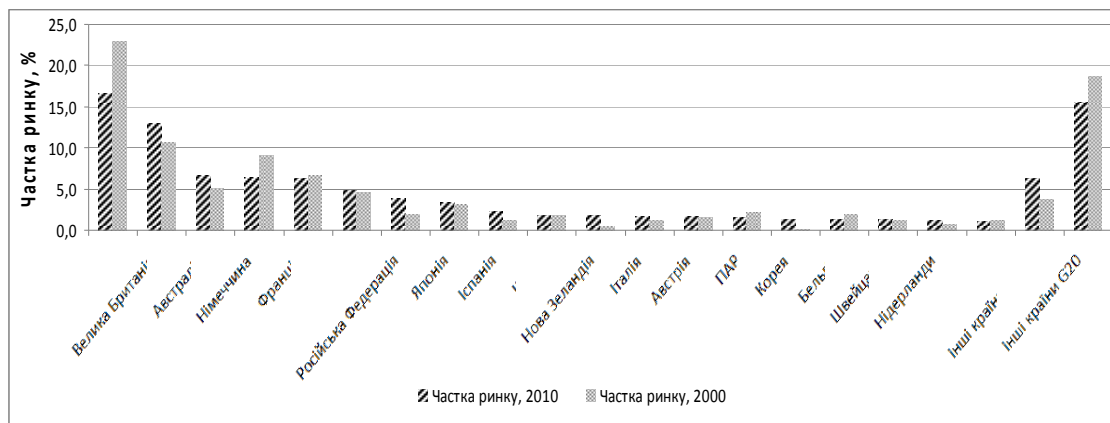

Рис. 1. Територіальні аспекти динаміки світового ринку освітніх послуг*

Відсоток усіх іноземних студентів (третинного рівня) за країною навчання; країни ранжовані за зменшенням частки ринку у 2010 р.
*Джерело: за даними ОЕСР та Інституту статистики ЮНЕСКО [13]; [16]; [17].

З 2000 по 2010 рр. Частка іноземних студентів, які обрали США, зменшилася з 23% до 17%, а частка іноземних студентів, які обрали Німеччину, впала до 6% (рис.1), на відміну від Австралії і Нової Зеландії, частки іноземних студентів яких виросли більш ніж на 1 %, а частка студентів, які обрали Велику Британію та Російську Федерацію, зросла майже на 2%. Деякі з цих змін відображають відмінності у підходах країн до інтернаціоналізації сфери вищої освіти, починаючи від активного маркетингу освітніх послуг у країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону до місцевого підходу, орієнтованого на власне університети у традиційно домінуючих США.

За даними таблиці 2 можна пояснити зростаючу динаміку мобільності студентів бажанням отримати більш якісну освіту, ніж усередині своєї країни. Про це свідчить вибір на користь освітніх систем Європи та США (на університети країн Північної Америки та Західної Європи разом припадає 2/3 від загальної кількості іно-

земних студентів). Подібна тенденція притаманна і для України, Російської Федерації та Польщі, де переважаючими напрямками міжнародної мобільності студентства цих країн є західноєвропейські університети. Показово є висока питома вага студентів з країн Азії, які бажають отримати освіту за кордоном (1,2 млн. студентів, що навчаються закордоном, 41% від загальної кількості). Саме за рахунок академічної мобільності з цих країн компенсують втрату студентів Україна та Російська Федерація (коефіцієнт мобільності 0,2%). За даними МОН України експорт освітніх послуг у фінансовому вимірі в Україні сягає майже 120 млн. дол. США – майже 11% загального "бюджету вищої освіти". Відтак експорт освітніх послуг є для України важливим напрямом зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 2. Порівняльний аналіз міжнародної мобільності студентів в Україні, Російській Федерації та Польщі, 2008*

Країна	Чисельність студентів, що навчаються закордоном (осіб), та їх частка у загальній чисельності студентів (%)	Головні країни, що приймають, та чисельність студентів, що навчаються у цих країнах (осіб)	Чисельність іноземних студентів, що навчаються у країні, осіб	Головні країни виїзду студентів та чисельність іноземних студентів з країни виїзду (осіб)	Чистий потік студентів: чисельність (осіб) / коефіцієнт** (%)
Україна	27 214 1%	РФ (7 186), Німеччина (6 436), Польща (2 672), США (1 716), Угорщина (1 372)	32 573	Китай (6 700), РФ (4 734), Йорданія (2 215), Сирія (1 809), Іран (1 780), Туркменістан (1 136), Молдова (1 038)	5 359 0,2%
Російська Федерація	43 982 0,5%	Німеччина (9 795), США (4 911), Україна (4 734), Франція (3 347), ВБ (2 646)	60 288	Казахстан (19 627), Білорусь (8 405), Україна (7 186), Узбекистан (5 566), Грузія (2 440)	17 411 0,2%
Польща	32 599 1,5%	Німеччина (10 797), ВБ (8 572), Франція (3 260), США (2 734), Австрія (1 637)	13 021	Україна (2 672), Білорусь (1 780), Норвегія (911), Литва (397)	-19 868 -0,9%
Світ загалом	2 965 840 1,9%	Північна Америка і Західна Європа (62,1% або 1,842 млн. осіб), Східна Азія і Тихоокеанський регіон (18,9%), Центральна та Східна Європа (7,7%), арабські держави (4,5%).	-	Східна Азія і Тихоокеанський регіон (846 618), Північна Америка та Західна Європа (486 981), Центральна та Східна Європа (330 563)	-

*Джерело: Складено на основі даних [11]; [20].

**Коефіцієнт чистого потоку мобільних студентів – загальна чисельність іноземних студентів ВНЗ (вхідних студентів), які навчаються в даній країні, мінус чисельність студентів на тому ж рівні освіти з цієї країни, які навчаються за кордоном (вихідних студентів), виражена у відсотках від загальної кількості студентів у сфері вищої освіти даної країни.

Важливою характеристикою світового ринку освітніх послуг вважаємо зростання мобільності студентської молоді всередині Європи, що, безумовно, свідчить про задоволеність якістю освітніх послуг світових університетів цього регіону світу, хоча спричиняє високу конкуренцію між країнами регіону, і не всі країни повністю реалізують власний потенціал, зокрема коефіцієнт чистого потоку студентів Польщі становить -0,9%.

Обираючи країну навчання, студенти орієнтуються на такі фактори, як:

1) Мова навчання. Мова навчання та спілкування є визначальним фактором вибору місця навчання. Країни, де у навчанні використовується мова широкого поширення (англійська, французька, німецька, російська та іспанська) є провідними напрямками міграції іноземних студентів, як в абсолютному, так і відносному вираженні. Винятком є Японія: незважаючи на мову навчання, яка не набула широкого поширення, на її території навчається велика кількість іноземних студентів, 93% з яких є вихідцями з азійських країн [16]. Домінування англійської мови (Австралія, Канада, Нова Зеландія, Велика Британія, США) відображає прийняття її як глобальної мови.

2) Вартість навчання. Серед більшості країн ЄС (у тому числі Австрія, Бельгія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Словаччина, Іспанія, Швеція і Велика Британія) іноземних студентів з інших країн ЄС розглядаються як вітчизняних студентів щодо плати за навчання. У деяких країнах (зокрема у Фінляндії, Німеччині, Італії), якщо студент проживає певний період в країні (наприклад, упродовж трьох років) студент має право на безкоштовне навчання у відповідному навчальному році. При виборі між аналогічними програмами, вартість навчання може відігравати важливу роль, особливо для студентів із країн, що розвиваються. Відтак зменшення частки США на світовому ринку освітніх послуг, що видно з рис. 1, обумовлено високою платою за навчання для іноземних студентів та її зростанням, за умов жорсткої конкуренції з боку інших, в першу чергу, англомов-

них програм навчання, що пропонують аналогічні програми за нижчою ціною.

3) Імміграційна політика країни. Останніми роками низка країн ОЕСР послабили власну імміграційну політику для заохочення тимчасової чи постійної імміграції іноземних студентів (ОЕСД, 2008). Це посилює привабливість цих країн для іноземних студентів і змінює робочу силу країни.

4) Якість програм підготовки. Важливим фактором вибору університету у порівнянні з такими факторами як академічна репутація ВНЗ, визнання іноземних дипломів, історичні та торговельні зв'язки між країнами, майбутні перспективи працевлаштування, культурні вподобання, є якість освіти, уявлення про неї абітурієнт чи студент формують завдяки такому інформаційному продукту як рейтинги університетів, а також через інформаційне відображення програм вищої освіти, що доступні і в друкованому вигляді, і в мережі Internet.

Створення рейтингів ВНЗ стало невід'ємною частиною забезпечення якості вищої освіти, і все більше країн приєднується до цієї роботи. Рейтинг університету характеризує позицію ВНЗ номером місця, що він посідає у порівнянні з іншими ВНЗ цього типу. За різноманіття рейтингів ВНЗ їх класифікують за наступними ознаками: за широтою охоплення (національні, регіональні, світові); за типом ВНЗ (класичні і спеціалізовані; державні і приватні); за об'єктом оцінювання (ВНЗ чи навчальні програми); за джерелом збору інформації (традиційні на основі опитувань експертів, роботодавців, абітурієнтів або ж це підрахунок Інтернет-голосування); за типом розробника рейтингу (рейтинги, що створюють державні агенції, приватні компанії, інформаційно-аналітичні агенції, університети, міжнародні організації) [4, с. 132]. Важливість рейтингів полягає у тому, що світові університети конкурують між собою на світовому ринку освітніх послуг за іноземних студентів, відтак вони намагаються увійти до кола ранжованих університетів та підвищити свій ранг. Рейтингування університетів є засобом інформування про діяльність

ВНЗ та якість освітніх послуг, що він надає, та інструментом управління системою вищої освіти на національному і наднаціональному рівнях. Глобальний масштаб охоплення університетів, зокрема в Академічному рейтингу світових університетів (Шанхайський рейтинг) чи Рейтингу світових університетів QS, та залучених експертів, а також наявність критеріїв, які безпосередньо характеризують інтернаціональну компоненту діяльності певного університету, наприклад, критерій "рівень міжнародного обміну" у Репутаційному рейтингу, що складають показники міжнародної мобільності і вкладачів, і студентів (сформованих умів та умів, які формуються), підкреслюють посилення впливу глобалізації на розвиток сфери вищої освіти та її комерціалізації.

У таблиці 3 систематизовано критерії, за якими формуються найвідоміші рейтинги світових університетів. Як бачимо, більшість критеріїв рейтингів університетів відображає активність і результативність університетів у сфері генерування наукових і технічних знань, їх трансляцію, а також комерційні аспекти залучення цих знань до господарського обігу, ефективність ВНЗ як власника об'єктів інтелектуальної власності та рівень кооперації з реальним сектором національної економіки. Зокрема у Рейтингу світових університетів QS критерій "науково-дослідницька діяльність університету", що має найбільшу вагу (55%) визначається серед інших індикаторів такими індикаторами як обсяги прибутку від ДіР на одного дослідника та величина фондів, додатково залучених для ДіР від громадських організацій і з реального сектору економіки, а критерій "економічна та інноваційна активність університету" (вага 10%) визначається через оцінку надходжень від науково-дослідницької діяльності з реального сектору економіки у розрахунок на одного університетського наукового співробітника, при чому планується додати індикатори оцінки кількості наукових праць, опублікованих спільно з партнерами з реального сектору економіки.

Глобалізаційні аспекти комерціалізації у сфері вищої освіти відображає також формування наднаціональної системи регулювання й координування розробки і впровадження рейтингів університетів, що постала унаслідок діяльності Інституту стратегії вищої освіти (Institute for Higher Education Policy, США) та Європейського центру ЮНЕСКО (CEPES, Румунія). Ці міжнародні організації проводять форуми й конференції з питань застосування методології оцінювання позицій ВНЗ та сформували Міжнародну групу експертів з визначення рейтингів університетів (IREG, 2004). Діяльність IREG полягає в інституційному забезпеченні оцінювання якості вищої освіти за допомогою рейтингового оцінювання, вона сконцентрована на вирішенні наступних

завдань: комплексне дослідження рейтингового оцінювання діяльності університетів у глобальному масштабі; вироблення процедур і методичних підходів до оцінювання існуючих рейтингів та здійснення міжнародного порівняльного аналізу рейтингів і методик їх укладання; удосконалення існуючої практики міжнародного рейтингування. Одним з головних результатів діяльності IREG стало прийняття Берлінських принципів визначення рейтингів ВНЗ, що містять 16 стандартів, які визначають цілі й завдання системи визначення рейтингів ВНЗ, методологічні основи розробки і порівняння показників для рейтингового оцінювання, вимоги до збору й обробки даних під час рейтингування. Основною пунктом Берлінських принципів є те, що визначення рейтингів формує ринкову перспективу для відповідного ВНЗ у контексті конкурентного порівняння з іншими ВНЗ різних країн світу, отже, це перспектива на світовому ринку освітніх послуг. Тому головною вимогою до розробки і порівняння показників, за якими ранжуються університети, є значимість таких індикаторів, наявність, доступність і достовірність інформації для їх визначення, а також адекватність цих даних у контексті їх відображення якості надання освітніх послуг, а також найважливіших академічних та організаційних характеристик ВНЗ. Важлива також можливість приведення до єдиної платформи щодо розмірності одиниць вимірювання та діапазону їх змін, а також результатів оцінювання [10]. Дотримання методології і стандартів Берлінських принципів здійснюється через аудит національних і світових рейтингів, у разі успішного проходження рейтингу присвоюється титул "Визнаний IREG" (IREG Recognized). Аудит IREG за Берлінськими принципами визначення рейтингів ВНЗ пройшли Рейтинг світових університетів QS (QS World University Rankings) і національний рейтинг Ягеллонського університету (Польща).

Незважаючи на те, що, за даними ООН, ще в 2002 р. Показник якості в Україні вже перевищував відповідний у деяких країнах Східної Європи та СНД [20], за сім років складання рейтингу репутації, жоден український ВНЗ в нього не потрапив, як і жоден з університетів країн СНД, крім Московського університету ім. М.В. Ломоносова. Відтак вагомою подією національної системи вищої освіти стало входження Київського національного університету імені Тараса Шевченка до QS World University Rankings у 2012 р., пройшовши аудит університет увійшов до групи 501-550 цього рейтингу, у 2013 р. Він поліпшив власні позиції та отримав місце у категорії 441-500. У рейтингу QS 2013 були представлені ще 3 українських університети: НТТУ"КПІ" (601-650), Донецький національний університет та НТУУ"Харківський політехнічний інститут" (701+).

Таблиця 3. Рейтинги світових університетів в оцінюванні якості вищої освіти

РЕЙТИНГ	КРИТЕРІЇ, ЇХ ВАГА ТА ІНДИКАТОРИ	ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІДЕРІВ
Академічний рейтинг світових університетів (ARWU чи Шанхайський рейтинг) 3 2003 р. Щорічно розробляють фахівці Інституту вищої освіти Шанхайського університету Цзяо Тун	"якість освіти" (вага 10%) один індикатор: випускники університету, що отримали Нобелівську премію та премію Філдса; "рівень факультету" (вага 40% (20%+20%)), два індикатори: а) університетські працівники, що отримали Нобелівську премію та премію Філдса, загальна кількість співробітників, які отримали ці премії з фізики, хімії, медицини, економіки, та математики (особи, що на момент отримання премії працювали в цьому університеті); б) цитованість університетських дослідників за 21 категорією – чисельність найбільш цитованих дослідників з 21 тематичної категорії науки (молекулярна біологія та генетика, неврологія, рослинний і тваринний світ, клінічна медицина, матеріалознавство, психологія/психіатрія, інженерія, соціальні науки, хімія, екологія/навколишній світ, геологія, імунологія, агрокультури науки); "результати досліджень" (вага 40% (20%+20%)) два індикатори: статті, опубліковані у наукових часописах "Nature" чи "Science" (кількість статей за певний період, наприклад, 2005-2009); індексовані статті (у певному році, наприклад, 2009) за Розширеним індексом наукового цитування (SCIE), Індексом цитування у сфері соціальних наук (SSCI) чи Індексом цитування у сфері мистецтв і гуманітарних наук (AHC); "продуктивність на одного дослідника" (вага 10%) – зважене оцінювання усіх попередніх критеріїв на еквівалент університетських працівників за умов повної зайнятості.	Першу десятку у 2012 р. Десять років поспіль очолює Гарвардський університет (100,0 балів). У першій десятці світових університетів – вісім американських (Стенфорд, Масачусетський технологічний інститут (МТІ), Каліфорнійський університет) і два британські (Кембридж і Оксфорд). У першій двадцятці – 17 університетів американські, 2 – британські, замикає другий десяток Токійський університет.

Закінчення табл. 3

РЕЙТИНГ	КРИТЕРІЇ, ЇХ ВАГА ТА ІНДИКАТОРИ	ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІДЕРІВ
<p>Репутаційний рейтинг 3 2004 р. Формує британське видання "Таймс"</p>	<p>Рейтинг складається за опитуванням 13 тис. Вчених зі всіх куточків планети за 13 критеріями, що характеризують: – рівень освіти; – обсяги наукових досліджень; – цитовання у наукових часописах; – інноваційність та рівень впровадження розробок у промисловість; – рівень міжнародного обміну студентами. У 2012 р. Експерти представляли 144 країни, середня тривалість наукової діяльності запрошених експертів на момент опитування становила 17 років. Галузева структура відібраних експертів: представники соціальних наук – 22,1%; представники інженерних і технологічних наук – 21,3%; представники природничих наук – 18%; медичних дисциплін – 15,4%, наук про життя – 12,7%; гуманітарних наук і мистецтвознавства – 10,5%.</p>	<p>Очолує Гарвардський університет. Перша сотня університетів світу: 45 – американські, 12 – британські, 10 – канадські, по 4 – французькі, німецькі та голландські університети, представлені японські, китайські, австралійські університети</p>
<p>Рейтинг Інтернет-присутності Вебометрікс (Webometrics) з 2004 р. дослідницька група Cybmetrics Lab (Іспанія) разом з ЮНЕСКО</p>	<p>"Розмір" (вага 20%): індикатори: кількість сторінок, які видають на пошуковий запит чотири пошукові системи: <i>Google, Yahoo, Live Search, Exalead</i> "Помітність" (вага 50%): індикатори: загальна кількість унікальних зовнішніх посилань на ресурс, які можливо точно отримати лише через пошукові системи <i>Yahoo, Live Search i Exalead</i> "Вагомі файли" (вага 15%): індикатори: файли формату <i>Adobe Acrobat (.PDF), Adobe PostScript (.PS), Microsoft Word (.DOC) i Microsoft Powerpoint (.PPT)</i>, розміщені на сайті університету "Цитованість" (вага 15%): індикатори: кількість документів і цитат з кожного домену. Рейтинг спрямований на заохочення відображення академічних і дослідницьких установ в Інтернет-мережі та стимулювання вільного доступу до наукової інформації.</p>	<p>Першу десятку з 2009 р. Очолують 10 американських університетів (Стенфорд, МТІ, Каліфорнійський університет (Берклі), Пенсильванський та Мічиганський університети). Беззаперечним лідером залишається Гарвардський університет</p>
<p>Рейтинг світових університетів QS (QS World University Rankings) 3 2010 р. Буде британське видання "Times Higher Education" та агенція Thomson Reuters</p>	<p>"Науково-дослідницька діяльність університету" (вага 55%) шість індикаторів: кількість наукових публікацій на одного наукового співробітника; індекс цитування праць співробітників; обсяги прибутку від ДіР на одного дослідника; величина фондів, додатково залучених для ДіР від громадських організацій і з реального сектору економіки; репутація університету за результатами опитування академічної спільноти; "Інституціональні характеристики університету" (вага 25%), три індикатори: чисельність студентів на одного викладача; співвідношення випускників з докторським ступенем (PhD) і випускників з іншими ступенями; обсяг доходів університету на одного співробітника; "Економічна та інноваційна активність університету" (вага 10%) один індикатор – надходження від науково-дослідницької діяльності з реального сектору економіки у розрахунку на одного університетського наукового співробітника. Планується додати індикатори, що оцінять кількість наукових праць, опублікованих спільно з партнерами з реального сектору економіки, а також оцінку випускників роботодавцями; "Інтернаціоналізація університету" (вага 10%), два індикатори: співвідношення іноземних і вітчизняних студентів; співвідношення іноземних і вітчизняних викладачів.</p>	<p>У 2012 р. Кембридж очолив QS World University Rankings, до першої п'ятірки увійшли Гарвард, МТІ, Ельський університет та Оксфорд</p>

*Джерело: складено авторами з використанням матеріалів джерел [12], [14].

Висновки. Унаслідок перетворення вищої освіти з елітарної на масове явище у сфері надання освітніх послуг активізувалися процеси комерціалізації, що обумовили трансформаційні зміни на рівні попиту і пропозиції цих послуг, насамперед зростання кількості ВНЗ та появу підприємницького типу університету, який у розвитку своєї діяльності орієнтується на приватні джерела та партнерську взаємодію зі студентами у межах взаємин "замовник-продуцент освітніх послуг". Комерціалізацію у сфері вищої освіти посилювали процеси глобалізації – з одного боку, освітні послуги перетворилися на об'єкт міжнародної торгівлі, що сформувало світовий ринок освітніх послуг та обумовлює його експонентне зростання через нарощення потоків міжнародної академічної мобільності, з іншого боку, – постала світова ліга університетів, яку формують насамперед університети США та Великої Британії – країн, де найвищого рівня розвитку набула система приватних ВНЗ, на ці ж країни припадає найвища частка іноземних студентів. Нині міжнародна академічна мобільність є необхідною умовою ефективного розвитку сфери освіти і науки не лише у країні, але і в цілому регіоні, зокрема європей-

ському, а потоки фінансових коштів, що супроводжують міжнародну академічну мобільність, стають вагомим джерелом нарощення бюджетів провідних університетів світу, становлячи 10-20% від обсягів їх державного фінансування, та джерелом отримання значних доходів для національної економіки.

За умов зростання кількості ВНЗ та їх конкурування на світовому ринку освітніх послуг важливим орієнтиром у виборі студентом ВНЗ та освітньої програми поруч з мовою навчання, вартістю освітніх послуг та імміграційною політикою країни, що приймає іноземних студентів, стає фактор якості освітніх послуг певного університету, інтегральне оцінювання якої здійснюється через такий інструмент як рейтингування університетів. Посилення глобалізаційних тенденцій у сфері вищої освіти підкреслює формування наднаціонального рівня у створенні рейтингів університетів та прискорена його інституціоналізація, наявність серед індикаторів, за якими визначається ранг університету, компонент, що відображають міжнародну академічну мобільність та глобалізацію у сфері вищої освіти. Розвиток навчання іноземних громадян у багатьох країнах світу стає одним

з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку, відтак органи влади, визначаючи стратегічні завдання і політику в галузі підготовки іноземних кадрів, надають ВНЗ політичну, організаційну, фінансову й інші види підтримки задля покращення становища цих ВНЗ у рейтингах світових університетів. Водночас новітньою тенденцією у формуванні рейтингів є включення до показників оцінювання діяльності університетів показників, що відображають комерційні аспекти залучення до господарського обігу генерованих наукових і технічних знань, трансльованих в освітньому процесі, а також ефективність ВНЗ як власника об'єктів інтелектуальної власності та рівень його кооперації з реальним сектором національної економіки.

Український контекст сучасних тенденцій прискорення глобалізації та комерціалізації у сфері вищої освіти полягає у тому, що українські ВНЗ та українські студенти активізують різні форми міжнародної академічної мобільності: провідні українські університети увійшли до рейтингів світових університетів, з року в рік збільшуючи обсяги прийому іноземних студентів, чисельність яких перевищує чисельність українських студентів, що обрали навчання за кордоном, як це засвідчує коефіцієнт чистого потоку мобільних студентів.

Список використаних джерел

1. Clark Burton R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation [Text] / Burton R. Clark. – IAU PRESS, Published for the IAU PRESS PERGAMON, 1998. – 167 p.
2. Leslie L. Technology Transfer and Academic Capitalism [Text] / L. Leslie, R. Oaxaca, G. Rhoades // AAAS Science and Technology Policy Yearbook. 2001. – P. 261-277.
3. Toffler E. The third wave [Text] / E. Toffler. – N. Y., 1980. – P. 560.
4. Айдрус И.А. Мировой рынок образовательных услуг [Текст] / И.А. Айдрус, В.М. Филиппов. – М.: РУДН, 2008. – 194 с.
5. Доклад о мировом развитии 2003 года. Устойчивое развитие в меняющемся мире. Преобразование институтов, рост и качество жизни [Текст] / Всемирный банк; Пер. С англ. – М.: Изд-во "Весь мир", 2003. – 280 с.

О. Жилинская, канд. экон. наук, доц.,
В. Волошина, асп.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ КОММЕРЦИАЛИЗАЦИИ СФЕРЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена рассмотрению современных тенденций развития высшего образования в контексте его коммерциализации под влиянием глобализационных процессов. В статье проанализирована динамика мирового рынка образовательных услуг, выявлены факторы, влияющие на выбор университета и образовательной программы за рубежом. Показана важность рейтингов мировых университетов как информационных продуктов, отражающих качество образовательных услуг. Охарактеризованы украинские реалии активизации глобализационных процессов в сфере высшего образования.

Ключевые слова: коммерциализация образовательных услуг, предпринимательский университет, мировой рынок образовательных услуг, глобализация образования, иностранные студенты, международная академическая мобильность, рейтинг университетов, качество образовательных услуг.

O. Zhylynska, PhD in Economics, Associate Professor,
V. Voloshina, postgraduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

GLOBALIZATION'S ASPECTS OF HIGHER EDUCATION COMMERCIALIZATION

The article is devoted to higher education current trends in the context of commercialization under globalization. The paper analyzes dynamics of the global education market, identifies factors that influence the choice of university and educational programs abroad. The importance of world universities rankings as information products that reflect the quality of education is shown. The study characterizes Ukrainian realities of globalization's activation in higher education.

Keywords: commercialization of education services, entrepreneurial university, the global education market, globalization of education, international students, international academic mobility, ranking of universities, quality of education.

6. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех [Текст] / Пер. с англ.; ПРООН. – М.: Изд-во "Весь мир", 2011. – 188 с.

7. Жилинская О.І. Університет: генеза ідеї та трансформація діяльності від класичної до інноваційної моделі [Текст] / О.І. Жилинская // Вища школа. – 2011. – № 10. – С. 82-95.

8. Жилинская О.І. Науково-технічна діяльність у контексті самоорганізації [Текст] / О.І. Жилинская. – К.: Парламентське вид-во, 2010. – 552 с.

9. Сухарников Ю.В. Переход от "перечня дисциплин" к "результатам учения" на основе профессиональных компетенций [Текст] / Ю.В. Сухарников // Наукове видання: Збірник праць IV Всеукраїнської науково-практичної конференції "Стан та удосконалення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем", 18 вересня 2012 р. – К., 2012. – С. 4-8.

10. Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions : [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.che.de/downloads/Berlin_Principles.

11. Global Education Digest 2010: Comparing Education Statistics Across the World. – [Site]. – URL: www.uis.unesco.org/publications/GED2010.

12. The Times Higher Education World University Rankings. – [Site]. – URL: <http://www.goog.gol/TuEou>.

13. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. – [Site]. – URL: <http://www.unesco.org/education>.

14. The Ranking Webometrics. – [Site]. – URL: <http://www.webometrics.info>.

14. ISCED 2011: International Standard Classification of Education. – [Site]. – URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx>.

15. OECD Education at a Glance 2012: OECD Indicators, OECD Publishing. – 2012. – P. 570. – [Site]. – URL: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>.

16. Open Doors 2002 Reports : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.open-doors.iinetwork.org>.

17. Varghese, N.V. (2009) Globalization, economic crisis and national strategies for higher education development. Paris: IIEP UNESCO. [Site] – URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001864/186428e.pdf>.

18. Всемирный доклад по образованию 2007 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unis.unesco.org/template/pdf/ged/2007GED2007_rus.pdf.

19. Міністерство освіти і науки України : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>

20. Скотт П. Академические ценности и организация академической деятельности в эпоху глобализации [Электронный ресурс] / П. Скотт // Высшее образование в Европе. 2003. Т. 28. № 3. Режим доступа: http://bologna.mgimo.ru/about.php?lang=ru&cat_id19&doc_id=211.

Надійшла до редакції 06.08.13

JEL E44, G14, G15
УДК 336.767.2

О. Зоценко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК АКЦІЙ

У статті розглянуто питання впливу процесу глобалізації на український ринок акцій. Досліджено основні тенденції глобалізації світового ринку акцій. Охарактеризовано основні елементи функціонування ринків акцій провідних країн світу. Виокремлено основні чинники, які впливають на рівень розвитку національних ринків акцій. Визначено низку проблем, які деформують та стримують підвищення ролі ринку акцій України в процесі розподілу капіталу.

Ключові слова: ринок акцій; фондовий ринок; глобалізація; інтеграція; корпоративне управління.

Сьогодні кількісні та якісні параметри для української економіки диктує глобалізація економічного розвитку всіх сторін сучасної господарської діяльності. Реформування економіки з метою подолання наслідків економічної кризи та відповідність її світовим стандартам потребує створення сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняних і закордонних інвесторів, становлення та ефективного розвитку національного фондового ринку.

Одним з основних джерел залучення коштів для корпорацій у світовій економіці є ринок акцій. Проведення процедур для залучення ресурсів на фондовому ринку – розміщення цінних паперів, зокрема, акцій – процес дорогий і тривалий, а його успішність безпосередньо залежить від стану фондового ринку. У зв'язку з цим, на особливу увагу заслуговує дослідження сучасних тенденцій розвитку фондового ринку. Адже, нові інформаційні технології електронної торгівлі на світових фондових ринках в умовах глобалізації привели до перегляду ряду моделей їх функціонування. Технології і концепції, що бурхливо розвиваються з 90-х років ХХ століття, дозволили подолати обмеження, пов'язані з розташуванням і розміром торгового майданчика, кількістю учасників, забути про географічні та часові межі.

Дослідженням питання функціонування ринку акцій в умовах глобалізації займаються такі вітчизняні вчені як: Л.М. Алексєнко, В.Л. Андрущенко, В.Д. Базилевич, І.О.Бланк, І.В. Бураковський, О.Д. Василік, В.В. Вітлінський, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, Г.М. Калач, В.В. Корнєєв, В.І. Кравець, Л.Л. Кістерський, А.І. Кредісов, Т.П. Куриленко, Д.Г. Лук'яненко, О.В. Любка, І.О. Лютий, О.М. Мозговий, А.М. Мороз, С.В. Науменкова, В.М. Опарін, Ю.Є. Петруня, Л.О. Примітка, О.І. Рогач, В.О. Романишин, М.І. Савлук, В.М. Федосов, В.М. Шелудько та інші. Серед російських вчених, слід відзначити Я.М. Міркіна та Б.Б. Рубцова, які вивчали як основні закономірності розвитку світових фондових ринків в цілому, так і окремих національних ринків.

Метою статті є обґрунтування об'єктивної необхідності дослідження процесу впливу глобалізації на український ринок акцій.

Не зважаючи на значні темпи глобалізації ринків, національні особливості кожної країни продовжують впливати на розвиток фондових ринків. Етика, мораль і принципи взаємовідносин бізнесу з інвестиційним співтовариством формально не у всіх країнах однакові і те, що прийнято, наприклад, на японському ринку акцій, вважається поганим тоном на ринку акцій США.

Провідна роль в процесі глобалізації на ринку акцій належить фондовим біржам, яких в світі функціонує майже 300. У Великобританії нараховується 22 фондові біржі (в Лондоні, Глазго, Бірмінгемі, Ліверпулі тощо). Лондонська фондова біржа є одним з найбільших світових фінансових центрів в Європі. Більше половини обороту цінних паперів на ній є іноземного походження. У Франції діє 8 фондових бірж (Париж, Ліон, Марсель, Лілль, Нанси, Бордо, Нант, Тулуза), де найбільша Паризька фондова біржа. У Німеччині – 7 фондових бірж (Франкфурт-на-

Майні, Дюсельдорф, Гамбург, Мюнхен, Штутгарт, Бремен, Ганновер), найбільша – у Франкфурті-на-Майні.

Головною міжнародною організацією світового механізму фондових бірж є Міжнародна федерація бірж (WFE), до складу якої станом на березень 2013 р. входило 57 бірж-членів: Нью-Йоркська, Лондонська, Німецька, Токійська, Московська та ін. Слід зазначити, що сьогодні розвиток бірж-членів WFE відображає сучасні дійсні тенденції розвитку світу. Членство в міжнародній федерації бірж засновується на таких головних критеріях як [1]:

- претендент на членство повинен мати важливий вплив на національну економіку;
- кожен член WFE повинен мати ліцензію фондової біржі, а також регулюватися з боку держави;
- член WFE повинен забезпечувати залучення капіталу та управління ризиками;
- членство в WFE означає дотримання принципу соціальної відповідальності;
- учасник WFE повинен виконувати правила членства та вносити плату за участь.

На жаль, через невідповідність критеріям членства жодна з українських бірж не поповнила склад Міжнародної федерації бірж.

Не враховуючи позитивні чинники розвитку фондових ринків Центральної Європи, зазначається тенденція зменшення їх корисності (стосовно малих фондових бірж Європи). Свідченням даного явища є об'єднання фондових бірж Парижа, Брюсселя і Амстердама, португальських бірж (з тісним партнерством Варшавської фондової біржі) у єдину Euronext. Deutsche Borse співпрацює з малими біржами Дубліна й Відня (в якості швидкої комп'ютерної обробки цифрових даних), що в майбутньому може призвести до їх об'єднання. Хельсінкська фондова біржа поглинула Талліннську фондову біржу, що є першим поглинанням в Європі. Експертні оцінки щодо бірж ЄС прогнозують зникнення угорських і польських фондових бірж, їм як і авіакомпаніям, доведеться створювати альянси задля збереження ліквідності [2, с. 191-198].

Характерною ознакою сучасного розвитку світових економічних зв'язків виступає посилення впливу фінансової глобалізації на національні економіки, що проявляється в їх взаємозалежності. Відображенням цих процесів є лібералізація ринків, конкуренція за доступ до капіталу, розвиток інформаційних технологій, стандартизація фінансових інструментів та вільний рух капіталу.

Таким чином, основними тенденціями глобалізації світового фондового ринку і ринку акцій, зокрема є [3, с. 303-304]:

- поглиблення консолідації та інтеграції у світовий простір (об'єднання фондових бірж, міждержавні переміщення капіталу, застосування міжнародних правових актів);
- підвищення рівня організованості фондового ринку та посилення державного контролю (функціонування світового фондового ринку на основі єдиних правил і процедур);